

Felsefe Kavramları Sözlüğü

”S ve Ş” Harfleri

1. Sabır: Stoacı ahlakta, insanın kendi elinde olmayan dışsal felaketler, acılar veya zamanın akışı karşısında akli dengesini ve ruhsal sükûnetini koruma erdemi.

2. Sadakat (Bağlılık): Bir ahlaki ilkeye, kişiye veya toplumsal sözleşmeye karşı verilen sözde durma, güveni sarsmama ve dürüstlük erdemi.

3. Saf Akıl: Kant felsefesinde, hiçbir duyuşsal deneyime veya ampirik içeriğe dayanmayan, tamamen kendiliğinden (apriori) işleyen ve evrensel bilgi üretebilen zihinsel yeti.

4. Safsata (Fallacy/Paralogizm): Mantıkta, ilk bakışta doğru ve ikna edici gibi görünen ancak aslında geçerli bir akıl yürütme kuralını ihlal eden mantık hatası veya kasıtlı hile.

5. Sağduyu (Sensus Communis/Common Sense): Karmaşık felsefi teoriler veya mantık eğitimi olmadan da, sıradan insanların dünyayı anlamlandırırken başvurdukları ortak, doğal ve pratik yargı yetisi.

6. Sahicilik (Otantiklik): Varoluşçulukta (Heidegger, Sartre) bireyin toplumun, kabalığın veya ”herkes”in dayattığı rolleri reddederek; kendi ölümlülüğünün bilincinde, kendi özgür seçimleriyle yaşaması durumu.

7. Sanı (Doxa/Kanı): Platon’un bilgi felsefesinde (epistemoloji), kesin ve rasyonel bilginin (Episteme) aksine, sadece duyulara ve inançlara dayanan, kişiden kişiye değişebilen yüzeysel bilgi türü.

8. Sanrı (Halüsinasyon): Dış dünyada gerçek bir nesne veya uyarıcı olmamasına rağmen, zihnin bunu algıladığını sanması durumu; epistemolojik şüpheciliğin (Descartes) temel argümanlarından biri.

9. Sanat Felsefesi: Estetiğin alt dalı olarak; sanatın doğasını, ”sanat eserinin ne olduğunu”, yaratıcılığı, sanatsal ifadeyi ve sanatın toplumsal/ahlaki işlevini inceleyen disiplin.

10. Savaş Kuramı (Haklı Savaş): Bir devletin ne zaman savaşa girmesinin ahlaken meşru olduğunu (Jus ad bellum) ve savaş sıra-

sında uyulması gereken ahlaki kuralları (Jus in bello) araştıran siyaset felsefesi.

11. Sav (Tez/İddia): Bir tartışmada veya felsefi bir metinde doğruluğu kanıtlanmak üzere öne sürülen, savunulan temel düşünce veya yargı.

12. Seçim (Choice): Varoluşçu felsefede, insanın dünyadaki anlamını ve kendi özünü yaratmak için alternatifler arasından iradesini kullanarak yaptığı eylemsel tercih; özgürlüğün pratik kanıtı.

13. Seçkincilik (Elitizm): Toplumda yönetimin, kültürel kararların veya felsefi hakikatlerin sıradan çoğunluk (halk) tarafından değil, en bilgili, erdemli ve yetenekli azınlık tarafından belirlenmesi gerektiğini savunan görüş.

14. Sekülerizm (Dünyevileşme): Devletin, hukukun, bilimin ve ahlakın kaynağının din veya doğaüstü dogmalar değil; yalnızca akıl, doğa ve insan uzlaşısına dayalı bu dünya gerçekliği olması ilkesi.

15. Semantik (Anlambilim): Dildeki kelimelerin, cümlelerin veya sembollerin dış dünyada veya zihinde hangi anlamlara karşılık geldiğini, dilin gerçeklikle nasıl bağ kurduğunu inceleyen felsefi alan.

16. Sembol (Simge): Kendisi somut ve maddi bir nesne/şekil olduğu hâlde, kendi dışında çok daha soyut, geniş ve derin bir felsefi, dini veya kültürel anlamı işaret eden gösterge.

17. Sembolik Mantık (Modern Mantık): Aristoteles’in sözcüklerle ifade edilen mantığını aşarak, önermeleri ve çıkarım kurallarını tıpkı matematik gibi özel işaretler ve sembollerle (p, q, ⇒) formüle eden alan.

18. Sempatî (Eşduyumu): Başkasının hissettiği duyguyu (acı veya sevinç) sadece anlamakla kalmayıp (empati), onunla birlikte aynı duygusal rezonansa girerek bu duyguyu bizat yaşama ve paylaşma hâli.

19. Sentez (Bireşim): Diyalektik yöntemde (Hegel, Marx) tez ile antitezin çatışarak birbirlerini aşmaları ve her ikisinin de olumlu yön-

lerini barındıran daha üst, yeni bir bütünlük oluşturmaları aşaması.

20. Senkretizm (Birleştirmecilik): Farklı veya birbirine zıt felsefi sistemlerin, dini inançların veya kültürlerin ilkelerini bir araya getirerek yeni ve melez bir öğreti oluşturma eğilimi.

21. Septisizm (Kuşkuculuk): İnsan aklının, duyularının veya bilimsel yöntemlerin mutlak ve nesnel hakikati asla bilemeyeceğini; bu yüzden kesin yargılarda bulunmaktan kaçınılması gerektiğini savunan antik ve modern felsefe akımı.

22. Serbest Piyasa (Free Market): Ekonomi politikte, alıcı ve satıcıların devlet müdahalesi olmadan, arz ve talep kurallarına göre ("Görünmez El" mantığıyla) ekonomik faaliyetlerini özgürce belirlediği sistem.

23. Sermaye (Kapital): Marksist felsefede, üretim araçlarını elinde bulunduran sınıfın, işçinin emeğinden "artı-değer" (sömürü) yoluyla elde ederek sürekli biriktirdiği ve toplumsal iktidara dönüştürdüğü ekonomik değer.

24. Sezgi (İntüisyon): Bergson felsefesinde, karmaşık kavramsal analizlere, deneylere ve akıl yürütmelere gerek kalmadan, varlığın özünü veya hakikati bir anda, içsel ve aracı-sız olarak kavrayıveren yeti.

25. Sezgicilik (İntüisyonizm): Aklın ve bilimin hayatın sürekli akışını (süreyi) mekanikleştirip dondurduğunu, asıl gerçekliğin ve yaşamın derin anlamının yalnızca sezgi yoluyla anlaşılabilceğini savunan akım.

26. Sınır Durumları (Grenzsituationen): Karl Jaspers'ın varoluşçu felsefesinde; insanın değiştiremeyeceği ölüm, acı çekme, suçluluk ve şans gibi, onu kendi sınırlılığıyla yüzleştiren ve varoluşsal aydınlanmaya zorlayan kaçınılmaz kırılma anları.

27. Sınıf Çatışması (Class Struggle): Karl Marx'a göre tarihin asıl motoru olan; üretim araçlarına sahip olan ezen sınıf (burjuvazi) ile kendi emeğini satan ezilen sınıf (proletarya) arasındaki tarihsel ve ekonomik uzlaşmazlık.

28. Sınıf Bilinci: Marksizmde proletaryanın (işçi sınıfının) kendi sömürülmüş durumunu, kapitalizmin işleyişini ve tarihsel dönüşürücü gücünü fark ederek devrimci bir

iradeyle "kendisi için sınıf" hâline gelmesi durumu.

29. Sınırsızlık (Apeiron): Anaksimandros'un doğa felsefesinde evrenin ana maddesi (Arkhe); belirli bir şekli, sınırı veya niteliği olmayan, her şeyin ondan doğup ona döndüğü sonsuz potansiyel.

30. Sır (Gizem): Rasyonel analizin, bilimsel yöntemin ve dilin ifade etme sınırlarının ötesinde kalan, ancak sezgi veya mistik bir deneyimle ulaşılabileceğine inanılan ontolojik hakikat.

31. Sibernetik (Güdümbilim): Canlı organizmalardaki, makinelerdeki ve toplumsal sistemlerdeki kontrol, iletişim, bilgi akışı ve geri bildirim mekanizmalarını inceleyen; felsefede insan-makine sınırlarını sorgulatan alan.

32. Simülakr: Jean Baudrillard'ın çağdaş felsefesindeki temel kavram; orijinali (aslı) olmayan veya artık orijinalin hiçbir önemi kalmadığı, gerçeğin yerini alarak gerçeğin kendisinden daha gerçek (hiper-gerçek) algılanan kopya/imge.

33. Simülasyon: Baudrillard'a göre post-modern çağda fiziksel gerçekliğin silinerek; medya, göstergeler ve sanal gerçeklik tarafından üretilen bir kurgunun (simülakrlar evreninin) tamamen gerçekliğin yerine geçmesi süreci.

34. Sinizm (Kinizm): Antik Yunan'da Diyojen'le anılan; erdemli yaşamın, doğaya uygun yaşamak, medeniyetin yapay ihtiyaçlarından, mülkiyetten ve toplumsal kurallardan tamamen kurtulmak olduğunu savunan uç felsefe.

35. Sistem (Dizge): Felsefede (özellikle Kant ve Hegel gibi düşünürlerde); ontoloji, epistemoloji, etik gibi tüm farklı parçaların mantıksal bir düzen, tutarlılık ve bütünlük içinde birleştiği geniş teorik yapı.

36. Sistem Kurucu Filozof: Yalnızca spesifik bir alanda düşünce üretmekle kalmayan, varlık, bilgi, ahlak ve siyaset gibi felsefenin tüm alanlarını tek ve devasa bir mantıksal sistemde birleştiren filozof (Örn: Aristoteles, Hegel).

37. Sivil İtaatsizlik: Haksız, adaletsiz veya ahlak dışı olduğuna inanılan devlet yasalarına karşı; şiddete başvurmadan, kamuoyunun dikkatini çekmek amacıyla ve ge-

lecek cezayı bilerek/göze alarak kasıtlı bir şekilde yasalara uymama eylemi (Örn: Thoreau, Gandhi).

38. Sivil Toplum (Civil Society): Devlet aygıtının, resmi bürokrasinin ve ailenin dışında kalan; bireylerin kendi haklarını, çıkarlarını ve değerlerini savunmak için gönüllü olarak bir araya geldikleri dernekler, sendikalar ve kurumlar alanı.

39. Siyaset Felsefesi (Politik Felsefe): Devletin kökeni, iktidarın meşruiyeti, adalet, eşitlik, özgürlük ve mülkiyet gibi kavramların doğasını ve "En iyi yönetim biçimi nedir?" sorusunu eleştirel olarak inceleyen disiplin.

40. Skolastik Felsefe: Orta Çağ'da özellikle Hristiyan dogmalarını Aristoteles mantığıyla temellendirmeye ve rasyonelleştirmeye çalışan, üniversite ve okul çevrelerinde geliştirilen teoloji ağırlıklı dogmatik felsefe.

41. Sokratik İroni: Sokrates'in diyalog yönteminin ilk aşaması; tartıştığı kişiye, onun bildiğini sandığı konularda aslında hiçbir şey bilmediğini fark ettirmek için alttan alarak (bilgisiz görünerek) kurnazca sorular sorma sanatı.

42. Sokratik Yöntem (Maiotik/Doğurtmaca): Sokrates'e göre yeni bir bilgi öğretmek imkânsızdır; doğru sorular sorarak, kişinin zaten zihninde doğuştan var olan (fakat unuttuğu) hakikatleri mantıksal bir yolla açığa çıkarma (doğurtma) süreci.

43. Solipsizm (Tekbencilik): Felsefede, var olan tek kesin gerçeğin sadece kişinin "kendi zihni ve kendi bilinci" olduğunu; dış dünyanın, diğer insanların ve evrenin kendi zihninin bir kurgusu veya rüyası olabileceğini savunan aşırı görüş.

44. Somut (Müşahhas/Konkret): Sadece zihinde tasarlanan soyut bir fikir (İdea) olmayan; uzay ve zamanda var olan, maddeleşmiş, beş duyuyu algılanabilen ve deneyimlenebilen fiziksel gerçeklik.

45. Son (Gaye/Finis): Zamanın bitiş noktası olabildiği gibi, felsefede (teleolojide) bir varlığın yöneldiği nihai amaç, hedeflenen ahlaki nokta veya evrensel erek.

46. Sonlu (Sınırlı/Finit): Uzayda, zamanda, güçte veya bilgide bir sınırı olan, ebedi veya mutlak olmayan; insanı ve evrendeki maddi

varlıkları tanımlayan eksiklik durumu.

47. Sonluluk: Varoluşçu felsefede, insanın bir gün öleceğini bilerek, zamansal bir sınır içinde dünyaya fırlatılmış olduğunu kabul etmesi ve varoluşunu bu sınır içinde anlamlandırma zorunluluğu.

48. Sonsuz (Sınırsız/İnfini): Hiçbir boyutsal, zamansal veya mantıksal sınırı olmayan, ölçülemeyen ve bitmeyen; genellikle Tanrı'ya, evrenin genişliğine veya matematiğe atfedilen nitelik.

49. Sorgulama: Felsefenin başlangıç noktası; kabul görmüş inanışları, gelenekleri, bilgileri ve olguları dogmatik olarak kabul etmek yerine aklın, mantığın ve "Neden?" sorusunun süzgecinden geçirme eylemi.

50. Sorumluluk (Responsibility): Sartre varoluşçuluğunda; insanın özgür bir varlık olarak yaptığı her seçimle yalnızca kendi hayatını değil, "nasıl bir insan olunması gerektiğine" dair tüm insanlığı da belirlediği için taşıdığı devasa ahlaki yük.

51. Sorun (Problem/Aporia): Felsefi anlamda, çözümü hemen bulunamayan, birbirine zıt argümanların kilitlendiği, zihni mantıksal bir açmazla sürükleyen ve üzerinde yeni düşünceler üretilmesi gereken temel açmaz.

52. Sosyal Darwinizm: Charles Darwin'in biyolojideki "doğal seçim" (güçlü olanın hayatta kalması) kuralını hatalı bir şekilde toplum bilimine ve ahlaka uyarlayarak; zayıfların, yoksulların elenmesinin ve güçlü sınıfların egemen olmasının "doğal ve meşru" olduğunu savunan acımasız ideoloji.

53. Sosyalizm: Üretim araçlarının özel mülkiyet (kapitalizm) yerine toplumsal/kamusal mülkiyette olması gerektiğini, kâr yerine insanın ihtiyaçlarını temel alan ve eşitliği savunan ekonomik ve felsefi sistem.

54. Sosyal Sözleşme (Toplum Sözleşmesi): Hobbes, Locke ve Rousseau gibi düşünürlerin savunduğu; devletin ilahi bir kurum olmadığını, bireylerin kendi aralarında uzlaşarak, güvenlik veya haklarını korumak amacıyla kendi iradeleriyle devleti kurduklarını (sözleşme yaptıklarını) belirten teori.

55. Sosyoloji (Toplumbilim): İnsan toplumlarının kökenini, yapısını, geçirdiği evrimi, kurumları (din, aile, ekonomi) ve birey-

toplum ilişkilerini bilimsel/felsefi bir yöntemle inceleyen disiplin (Kurucusu Auguste Comte'dur).

56. Soykütüğü (Jenealoji): Nietzsche ve Michel Foucault'nun kullandığı felsefi yöntem; ahlaki veya bilimsel doğruların evrensel olmadığını göstermek için, o "doğruların" tarih içinde hangi iktidar mücadelelerinden ve kirli çıkarılardan üretildiğinin soyunu/kökünü kazıma işlemi.

57. Soyut (Mücerret/Abstrakt): Dış dünyada fiziksel, beş duyuyla algılanabilen bir karşılığı (somutluğu) olmayan; yalnızca insan zihninde, mantıkta veya dilde var olan kavramlar (Örn: Matematik sayıları, adalet, güzellik).

58. Soyutlama (Abstraksiyon): Zihnin karmaşık, somut ve tekil nesnelereki tesadüfi özellikleri bir kenara bırakarak; onların sadece ortak, tümel ve temel niteliklerini çekip alması ve genel kavramlar oluşturması işlemi.

59. Sömürü (İstismar): Karl Marx'ın felsefesinde, kapitalistin işçiye ürettiği değer (emeğin) tam karşılığını vermeyerek, aradaki farka (artı-değere) el koyması ve işçiyi bir üretim aracına indirgemesi.

60. Sözce (Utterance): Dil felsefesinde (J.L. Austin gibi düşünürlerde), dilin yalnızca gerçeği betimleyen pasif bir araç olmadığını; verilen bir sözün veya edilen bir yeminin aynı zamanda dünyayı değiştiren bir "eylem" (Edimsel Söz) olduğunu ifade eden kavram.

61. Spekülasyon: Kötü anlamından bağımsız olarak felsefede; deneye, gözleme ve nesnel kanıtlara dayanmadan, sadece zihinsel varsayımlar ve mantıksal çıkarımlar yoluyla teori veya felsefi sistem kurma faaliyeti.

62. Spiritüalizm (Ruhçuluk): Materyalizmin (maddeciliğin) aksine, evrendeki temel gerçeğin ruh veya tinsel varlıklar olduğunu, maddenin ise ruhsal bir varoluşun en alt aşaması veya yansıması olduğunu savunan ontolojik akım.

63. Spontane (Kendiliğinden): Herhangi bir dışsal zorlama, kural, ahlaki baskı veya önceden yapılmış rasyonel bir plan olmadan; eylemin bireyin kendi doğasından anında ve özgürce ortaya çıkması durumu.

64. Statüko (Mevcut Durum): Toplumda, siyasette veya felsefede var olan yerleşik düze-

nin, güç dengelerinin ve kabul görmüş inançların değişmeden, olduğu gibi korunmasını savunan durum.

65. Stoacılık (Stoisizm): Antik Yunan'da Kıbrıslı Zenon'un kurduğu; evrenin mutlak ve akılcı bir yasaya (Logos) göre işlediğini, insanın bu doğal yasaya boyun eğerek, tutkularından (keder, arzu) arınarak ve kayıtsız kalarak erdeme ve huzura (ataraksia) ulaşabileceğini savunan etkili felsefe.

66. Suje (Özne/Subject): Bilgi felsefesinde (epistemoloji), dış dünyadaki nesnelere algılanan, zihinsel süreçlerden geçiren, düşünen ve bilen "ben"; eylemi gerçekleştiren bilinçli varlık.

67. Südur (Emanasyon/Taşma): Yeni Platonculukta (Plotinos) ve İslam felsefesinde (Farabi); evrenin Tanrı tarafından belirli bir zamanda "yoktan yaratılmadığı", Tanrı'nın (Bir'in) sonsuz mükemmelliğinden dolayı tıpkı güneşten ışığın taşması gibi zorunlu olarak dışarı taşıyıp varlık tabakalarını oluşturduğu tezi.

68. Süje-Obje İlişkisi: Bilginin nasıl oluştuğunu açıklayan temel kavram; bilen, eyleyen insanın (süjenin) bilinen, algılanan dış dünya (objeyle) kurduğu yönelimsel ve kavramsal bağ.

69. Süper Ego (Üstbenlik): Freud'un psikanalitik kuramında, bireyin çocukluktan itibaren aileden, dinden ve toplumdaki içselleştirdiği ahlaki kuralları, yasakları ve vicdanı temsil eden; ilkel dürtüleri (İd'i) baskılayan zihinsel katman.

70. Sürealizm (Gerçeküstüçülük): Akıl, mantığın ve toplumsal ahlakın sansürünü reddederek; bilinçdışının, rüyaların ve mantıksız rastlantıların yarattığı görüntüleri sanata ve felsefeye aktararak "gerçeğin ötesindeki asıl gerçeğe" ulaşmayı hedefleyen akım.

71. Süre (Durée - Bergson): Henri Bergson felsefesinde, bilimin mekanik olarak ölçtüğü saat zamanından (matematiksel zamandan) farklı olarak; insan bilincinin kesintisiz bir akış, geçmişin geleceğe nüfuz ettiği yaratıcı bir süreç olarak deneyimlediği içsel zaman algısı.

72. Sürü Ahlakı (Herd Morality): Nietzsche felsefesinde, çoğunluğun oluşturduğu zayıf ve

sıradan insanların (kölelerin) kendi güçsüzlüklerini gizlemek için yarattıkları; eşitliği, acımayı ve tevazuyu yücelten, güçlü bireyi baskılamaya çalışan hastalıklı ahlak sistemi.

73. Şans (Tesadüf/Rastlantı): Evrendeki olayların veya insanın karşılaştığı durumların zorunlu bir doğa yasasına, nedenselliğe veya ilahi bir amaca (kader) bağlı olmadan, tamamen olasılıklar dâhilinde ortaya çıkması.

74. Şartlı Buyruk (Hipotetik Imperatif): Kant ahlakında, eylemi kendi başına iyi olduğu için (ödev olarak) değil, sadece başka bir amaca ulaşmak için bir "araç" olarak emreden kural (Örn: "Ceza almamak istiyorsan, yalan söyleme").

75. Şaşma (Hayret/Thaumazein): Platon ve Aristoteles'e göre insanı sıradan alışkanlıklardan koparıp düşünmeye, "Neden varız?" sorusunu sormaya iten ve felsefenin doğuşunu sağlayan ilk şaşkınlık ve merak hissi.

76. Şefkat: Acı çeken, zor durumda olan veya zayıf olan "ötekine" karşı, sadece acılamakla kalmayıp ondaki eksikliği gidermek, yarayı sarmak ve korumak için duyulan derin ahlaki eylem dürtüsü.

77. Şekil (Form/Morphe): Aristoteles'te (Hilemorfizm); saf ve belirsiz bir potansiyel olan maddenin (hyle) gerçek bir varlığa, örneğin bir heykele veya ağaca dönüşmesini, onun neliğini kazanmasını sağlayan belirleyici öz.

78. Şema: Immanuel Kant'ın bilgi felsefesinde, aklımızın saf kavramları (kategoriler) ile dış dünyadan gelen karmaşık duyuşsal veriler (görüntüler) arasında köprü kuran ve bilginin oluşmasını sağlayan zihinsel yapı/kalıp.

79. Şer (Kötülük/Evil): Ahlak, din ve varlık felsefesinde; evrendeki veya insan doğasındaki iyinin yokluğu, yıkıcı güç, acının kaynağı, ilahi veya ahlaki yasanın ihlal edilmesi (Teodise/Kötülük problemi).

80. Şey (Thing/Res): Felsefede en geniş kapsamlı varlık kategorisi; uzayda yer kaplayan somut nesnelere (taş, masa) ziyade, varoluşu olan, zihnin üzerine düşünebildiği her türlü varlık.

81. Şeyleşme (Reifikasyon/Nesneleşme): İnsanın kendi emeğiyle yarattığı eserlerin, toplumsal kurumların veya ahlaki değerlerin zamanla bağımsızlaşarak insana sanki değiş-

mez, cansız, doğal birer "eşya/şey" gibi hükmetmeye başlaması ve insanın bunlara yabancılaşması (Marksist terim).

82. Şiddet (Violence): Siyaset felsefesinde ve etikte, bir bireyin, grubun veya devletin (Foucault'da iktidarın) diğerinin bedenine, özgürlüğüne veya iradesine karşı güç kullanarak uyguladığı fiziksel veya sembolik/psikolojik tahribat.

83. Şiirsel Adalet (Poetic Justice): Felsefede ve estetikte, dünyanın kendi doğasında adil olup olmadığı sorusundan bağımsız olarak; sanat eserlerinde erdemli olanın mutlaka ödüllendirildiği, kötünün ise sonunda mutlaka cezalandırıldığı kurgusal evrensel denge.

84. Şovenizm (Aşırı Milliyetçilik): Kendi ulusunun, ırkının, kültürünün veya grubunun diğer tüm insan topluluklarından mutlak olarak üstün olduğuna inanan; dışlayıcı, ötekileştirici ve çoğunlukla saldırgan irrasyonel ideoloji.

85. Şöhret (Ün): Antik ahlak felsefesinde (Stoacılar) genellikle "kayıtsız kalınması gereken" dışsal ve geçici bir heves olarak görülür; bireyin toplum tarafından yüzeysel bir şekilde bilinip tanınma arzusu.

86. Şu an (Şimdi/Nunc): Zaman felsefesinde sürekli kaçıp giden, geçmişin bitip geleceğin başladığı nokta; Augustinus'a göre insan bilincinin "dikkat" olarak doğrudan deneyimlediği tek var olan zaman boyutu.

87. Şuur (Bilinç/Consciousness): İnsanın kendisinin, çevreye verdiği tepkilerin, geçmişinin ve eylemlerinin farkında olma; düşüncesini kendi üzerine çevirebilme ve "Ben buradayım" diyebilme uyanıklığı.

88. Şuuraltı (Bilinçaltı): İnsanın o an farkında olmadığı, doğrudan erişemediği ancak bastırılmış korkularının, arzularının ve anılarının depolandığı; rüyalarda veya sürçmelerde açığa çıkan zihinsel derinlik (Freud).

89. Şüphe (Kuşku/Doubt): Felsefi bilginin başlangıç motoru; dış dünyanın gerçekliğinden, duyuların verdiği bilginin doğruluğundan veya geleneksel inançlardan emin olamamaya sorgulayıcı bir mesafe alma.

90. Şüphencilik (Septisizm): Doğru, mutlak ve herkes için geçerli nesnel bir bilginin asla elde edilemeyeceğini savunan; bu nedenle

tüm kesin yargıları askıya alarak (Epokhe) ruhsal dinginliğe ulaşmayı hedefleyen antik bilgi kuramı.

91. Şüpheli Yöntem (Descartes'ın Metodik Şüphesi): Descartes'ın şüpheli yöntem farklı olarak şüpheyi amaç değil, bir "araç" olarak kullanması; apaçık ve sarsılmaz ilk gerçeğe ("Düşünüyorum o hâlde varım") ulaşana kadar her şeyden geçici olarak şüphe etmesi.

92. Şeylerin Doğası (Nature of Things): Antik doğa felsefesinde (Örn: Lucretius'un "De Rerum Natura" eseri), evrendeki varlıkların Tanrıların keyfi müdahalelerine göre değil, atomların hareketi ve kendi içsel fizik yasalarına göre işlediği ilkesi.

93. Şart (Koşul/Condition): Bir olayın meydana gelebilmesi, bir önermenin doğru olabilmesi veya ahlaki bir kuralın geçerli olabilmesi için önceden yerine getirilmesi veya bulunması zorunlu olan temel durum.

94. Seçenek (Alternatif): İrade felsefesinde ve etikte, insanın belirlenimciliğe (determinizme) karşı özgür iradesini kullanabilmesi için önünde duran birden fazla mantıksal veya eylemsel ihtimal.

95. Savunu (Apology/Apologia): Felsefe tarihinde (en ünlüsü Platon'un "Sokrates'in Savunması"dır), bir filozofun kendi fikirlerini, inançlarını veya eylemlerini toplumsal yargılamalar karşısında rasyonel argümanlarla ak-

lama ve temellendirme söylevi.

96. Saçma (Absürd): Varoluşçulukta (Camus), insanın anlam bulma, evreni rasyonel olarak açıklama çabası ile evrenin bu çabaya verdiği sessiz, anlamsız ve kayıtsız karşılık arasındaki uyumsuzluk ve çelişki durumu.

97. Süje Merkezlilik (Subject-centrism): Modern felsefede (Descartes ve sonrası) dünyayı, hakikati ve değerleri anlamlandırırken referans noktası olarak Tanrı'yı veya evreni değil, doğrudan "insan aklını ve bilincini (süjeyi)" temele alma tutumu.

98. Sosyal Ontoloji: Toplumun, kurumların, paranın veya devletin doğada fiziksel bir gerçekliği olmadığı hâlde, insanların inançları, sözleşmeleri ve etkileşimleri sayesinde nasıl "gerçek" (varlık) hâline geldiklerini inceleyen alan.

99. Sözmerkezcilik (Logosantrizm): Jacques Derrida'nın Batı felsefesini eleştirdiği kavram; yazıyı her zaman konuşmanın soluk bir kopyası gibi ikincil görüp, "Söz" (sesi, aklı, gerçeğin doğrudan mevcudiyetini) ayrıcalıklı ve asıl merkez kabul eden köklü yanlışlığı.

100. Şirk: İslam felsefesi ve kelamında ontolojik tevhide (birciliği) reddederek, evreni yaratan ve yöneten mutlak tek Tanrı'nın otoritesine, kudretine ve varlığına başka eşler, güçler veya ortaklar koşma inancı.